

RAPPORT 2006/4
BASINVENTERING AV
CINNOBERBAGGE
Cacujus cinnaberinus
OCH ASPBARKGNAGARE
Xylentinus tremulicola

Pär Eriksson

FÖRFATTARE

Pär Eriksson

OMSLAGSFOTO

Pär Eriksson

PRODUKTION OCH LAYOUT

Upplandsstiftelsen

KONTAKT UPPLANDSSTIFTELSEN

Telefon 018-611 62 71

Hemsida www.upplandsstiftelsen.se

© Upplandsstiftelsen 2006

Basinventering av cinnoberbagge, *Cucujus cinnaberinus* och aspbarkgnagare, *Xyletinus tremulicola* år 2006

Sammanfattning

Under år 2006 inventerades cinnoberbagge och aspbarkgnagare i 20 Natura 2000 objekt. En sammanlagd yta på ca 308 ha undersöktes. I tretton Natura 2000 områden kunde någon eller båda arterna konstateras.

Cinnoberbagge konstaterades i sex Natura 2000 områden. I åtta områden kunde arten inte återfinnas. Situationen för cinnoberbaggen bedöms som kritisk. Endast Båtfors (C-län) bedöms ha en gynnsam bevarandestatus. Arten är med stor sannolikhet utgången från Harparbolund (C-län). Sammanlagt undersöktes 104 träd med tanke på cinnoberbagge. Sex imagines noterades, elva larver samt i tre fall skalrester av larv eller den fullbildade skalbaggen.

Aspbarkgnagaren har en generellt bättre situation och två nya lokaler konstaterades under arbetet (båda i C-län). Arten har dock i samtliga fall små populationer. Endast i ett område, Nåsten i C-län, kunde arten inte återfinnas. Följande områden bedöms ha gynnsam bevarandestatus: Kalmarnäs, Tjäderleksmossen samt Båtfos (samtliga i C-län). Två Natura 2000-områden bör utvidgas för att uppnå gynnsam bevarandestatusen: Vicksjön (AB-län) samt Björnsundet (C-län).

En slutsats av arbetet är att båda arterna är möjliga att inventera med en inte allt för stor arbetsinsats. En uppföljningsverksamhet för att följa populationerna i framtiden är således möjlig och rekommenderas.

Inledning

Under år 2006 genomfördes en inventering av cinnoberbagge och asp barkgnagare i Natura 2000 områden. Båda arterna är upptagna i EU:s art- och habitatdirektiv och syftet med inventeringen är att kartlägga sällsynta och små populationer mer noggrant. Målsättningen är att få fram tillräckliga data för bevarandemål och underlätta övervakning och uppföljning.

Arbetet har utförts av Pär Eriksson/Upplandsstiftelsen på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanland (handläggare Einar Marklund) i samarbete med ArtDatabanken (Mikael Svensson/Lund).

Metoder

Inventeringen är uteslutande utförd i Natura 2000-områden där någon eller båda arterna observerats tidigare. I samtliga fall har båda arterna eftersökts i respektive objekt även om uppgifter om den ena arten saknats. För urval av områden har uppgifter från ArtDatabanken, Länsstyrelsen samt Upplandsstiftelsen använts. Under fältarbetet användes ortofotokartor i skala 1:10 000. Fältarbetet påbörjades 27 april och avslutades 6 september, merparten utfördes i maj månad.

Tabell 1.

Inventerade områden

Län	Natur 2000 område
C	Ekdalen
C	Snöbottenkärret
C	Tjäderleksmossen
C	Bokaren
C	Storskogen
C	Fiby urskog
C	Nåsten
C	Ola-Kroppsjön
C	Dammen-Ekbäcken
C	Björnsundet
C	Harparbolund
C	Bäcklösa
C	Kalmarnäs
C	Untra
C	Norra Kvarnön
C	Stora Tylleropsön
C	Båtfors
C/X	Bredforsen
AB	Vickelsjön
U	Färnebofjärden

Då ingen särskild metodik fanns för arbetet när uppdraget tecknades utvecklades den av författaren som en del i arbetet. Metoderna för att inventera de båda arterna skiljer sig avsevärt åt. Asp barkgnagaren efterlämnar relativt lätt identifierbara spår i form av flyghål i bark på aspar med särskilda förutsättningar.

Cinnoberbaggen efterlämnar inga spår, vare sig i ved eller bark, varför den eftersökts med hjälp av kniv och yxa under bark på döda och nyligen döda aspar. Endast i några få fall när tillgången på asp varit liten har andra trädslag undersökts. För att kunna kvantifiera inventeringsinsatsen har barkytan som skalats av trädet uppskattats vid varje tillfälle.

För båda arterna har andelen lämpligt substrat som undersökts uppskattats samt den inventerade arealens yta.

Fynd av arterna har koordinatsats med hjälp av GPS. Trädets omkrets i brösthöjd, samt typ av substrat (låga, högstubb etc) registrerades. Krontäckning har uppskattats grovt i fyra klasser (0%, 25%, 75% eller >75%). För aspbarkgnagaren har antalet flyghål räknats (ibland med hjälp av kikare). För cinnoberbagge har fynd av den fullbildade skalbaggen, larver och rester av skalbaggen eller larver noterats. Substratets kvalitet har också bedömts i två klasser optimalt eller suboptimalt. Anledningen till att även suboptimala substrat undersökts är att spår av arterna kan förekomma, även om arten inte längre finns kvar i det aktuella trädet. Slutligen har en bedömning av artens nuvarande status gjorts liksom de framtida förutsättningarna.

Resultat cinnoberbagge

Sammanlagt har 104 träd undersökts (främst asp). Den totala barkytan som skalats av träden uppgår sammanlagt till ca 61 m² varav 37 m² optimalt substrat. Cinnoberbaggen är påträffad i sex Natura 2000 områden. Sex imagines noterades och elva larver samt skalrester av larv eller imagos i tre fall. 13 av observationerna gjordes på lågor och sex på stående träd (högstubbar). I samtliga fall var trädslaget asp. Medelvärde för omkretsen i brösthöjd var 120 cm. Minimivärdet var 62 cm och utgjordes då av en gren i en krona av en grov asp. Maxivärdet var 240 cm.

Miljöerna var huvudsakligen slutna eller ”halvöppna”. På åtta fyndlokaler bedömdes krontäckningen vara omkring 75% och på sex lokaler 50%. Andelen lämpligt substrat som undersökts var hög i samtliga objekt, i medeltal omkring 70% av vad som kunde hittas.

Endast i Båtfors bedöms arten ha en gynnsam bevarandestatus. Inga nya lokaler kunde påvisas under inventeringen. I åtta Natura 2000 områden har cinnoberbagge inte kunnat återfinnas. Inventeringsinsatsen är dock allt för liten för att göra säkrare bedömningar än att artens status är oklar på dessa lokaler. Undantaget är Harparbolund där arten sannolikt är utgången. Detta kan även gälla Ekdalen. I båda dessa områden har inventeringar utförts på senare tid av författaren utan att några fynd av arten kunnat konstateras.

Resultat aspbarkgnagare

Aspbarkgnagaren har hittas på tio lokaler. Två nya lokaler, Kalmarnäs och Untra i Uppsala län noterades. Flyghål konstaterades på sammanlagt 32 träd, varav 20 på stående träd. I de flesta fall hade träden barklösa partier (bläckor) och var troligen angripna av svampen aspdyna. Träden var vanligen av klenare dimension med en omkrets på 72 cm i brösthöjd som medelvärde. Minimivärdet var omkring 30 cm eller strax där under, maxivärdet 118 cm.

I samtliga fall bedöms populationerna som små. Angrepp hittades bara på enstaka träd och endast i fyra fall kunde tio eller fler flyghål räknas på ett träd. Angreppen sker dock ofta i flera träd nära varandra. I två fall hittades ganska stora angrepp strax utanför Natura 2000-området, vid Björnsundet i Uppsala län och Vickelsjön i Stockholms län. Sistnämnda lokaler samt Kalmarnäs och Tjäderleksmossen bedöms ha goda framtida förutsättningar för arten. Sannolikt gäller detta även för Båtfors.

Diskussion

För det första kan man konstatera att båda arterna är fullt möjliga att inventera med en inte allt för stor arbetsinsats. En uppföljningsverksamhet för att följa populationerna i framtiden är således möjlig och rekommenderas.

Ytterligare Natura 2000 områden bör bli föremål för basinventering kommande år. Med avseende på cinnoberbagge: Bysjöholmarna i W-län, Gysinge i X-län samt Röllingen i C-län. Med avseende på asp barkgnagare: Eldgarnsö i AB-län, spår hittades här av författaren under 2006 i samband med inventeringar av lindlevande skalbaggar.

Situationen för cinnoberbaggen måste bedömas som kritisk och nuvarande höga rödlistekategori (EN) är väl motiverad. Att arten sannolikt försvunnit från Harparbolund visar att mindre områden (i detta fall 2,6 ha) inte förmår upprätthålla en livskraftig population. Även trakter med inslag av flera och större lämpliga habitat har svårigheter att hålla större populationer. Exempel på det är Vällensområdet och Färnebofjärdens nationalpark. Sistnämnda område inventerades också av författaren hösten 2005 utan att några fynd kunde göras. En trolig förklaring är att lämpliga miljöer är allt för fragmenterade och populationerna isolerade från varandra. Tillgången på lämpliga habitat kan dock förväntas öka i och med att stora arealer skog skyddats i båda dessa trakter. De omgivande skogsmarkerna kring Båtfors har en särställning i detta sammanhang. Norra- och Södra Kvarnön samt Stora Tylleropsön har en synnerligen stor potential att utvecklas till värdefulla miljöer inom en ganska snar framtid. Utöver Båtfors bör Nåsten, Ola-Kroppsjön samt Storskogen framhållas som särskilt viktiga för cinnoberbaggens överlevnadsmöjligheter. De två sistnämnda objekten hyser dessutom förekomster av asp-splintbock *Leiopus punctulatus*. En art som omfattas av ett gemensamt åtgärdsprogram tillsammans med cinnoberbagge.

När det gäller asp barkgnagaren är situationen något ljusare. Arten förekommer här och var i Uppland, även utanför skyddade områden. Arten tycks vara betydligt mer spridningsbenägen än cinnoberbaggen. Sistnämnda art saknas ofta trots att substratet finns. Det omvända förhållandet gäller snarast för asp barkgnagaren, som ofta uppträder när lämpligt substrat finns. Men substratet är i sin tur speciellt och ingalunda vanligt förekommande.

Båda arterna kan betecknas som goda indikatorer på en generellt rik och hotad fauna och flora knuten till asprika skogar.

Ett påtagligt intryck är den generella bristen på lämpligt substrat, även i de mest attraktiva landskapen. Inslaget av asp är visserligen stort här jämfört med "vardagslandskapet" men andelen gamla träd och döda/döende träd försvinnande liten. För att öka tillgången på substrat krävs därför en långsiktig planering och skötsel, både i Natura 2000 områden och det omgivande landskapet.

Pär Eriksson/Upplandsstiftelsen

Tabell 2.

Fynd av cinnoberbagge

Län N 2000 område	Datum	Fynd	X-koordinat	Y-koordinat	Kommentar
C Storskogen	20060503	1 imago	6647738	1608001	asphögstubbe på hygge
C Storskogen	20060503	1 larv, skalrester av en larv	6648270	1607504	död stående asp på hygge
C Storskogen	20060503	1 imago	6647842	1607723	död stående asp på hygge
C Storskogen	20060503	1 imago	6647492	1608079	asplåga på hygge
C Fiby urskog	20060504	1 larv	6641508	1586605	asplåga i naturskog
C Nåsten	20060504	larvrester	6633669	1600683	asphögstubbe i bergbrant
C Nåsten	20060504	1 imago samt 1 larv	6635608	1599898	asplåga i naturskog
C Nåsten	20060504	2 imago	6635497	1600148	asplåga i naturskog
C Ola-Kroppsjön	20060906	1 larv	6658592	1640935	fälld asp i ledningsgata
C Ola-Kroppsjön	20060906	1 larv	6658597	1640938	fälld asp i ledningsgata
C Ola-Kroppsjön	20060906	1 larv	6658908	1640625	asphögstubbe i naturskog
C Untra	20060524	1 larv	6703514	1584961	asplåga i naturskog
C Untra	20060524	1 larv	6703400	1584778	asplåga i naturskog
C Untra	20060524	1 imago	6703403	1584631	asplåga i naturskog
C Båtfors	20060525	1 larv	6706230	1582649	asplåga i svämskog
C Båtfors	20060525	1 larv	6706260	1582723	asphögstubbe i svämskog
C Båtfors	20060525	1 larv	6706130	1582779	asplåga i svämskog
C Båtfors	20060525	1 död larv	6705851	1583203	bränd asp

Tabell 3.

Fynd av aspbarkgnagare

Län	N 2000 område	Datum	Fynd	X-koordinat	Y-koordinat	Kommentar
C	Tjäderleksmossen	20060502	10-tal flyghål	6643026	1622770	asphögstubbe i naturskog
C	Tjäderleksmossen	20060502	enstaka flyghål	6646201	1623944	klen asphögstubbe på hygge
C	Storskogen	20060503	gamla flyghål	6647915	1607892	två asplågor i naturskog
C	Bokaren	20060503	enstaka flyghål	6651506	1618189	asphögstubbe i naturskog
C	Bokaren	20060503	enstaka flyghål	6651584	1618084	asphögstubbe i naturskog
C	utanför Bokaren	20060503	enstaka flyghål	6652048	1618405	asphögstubbe i hagmark
C	Dammen-Ekbacken	20060510	enstaka flyghål	6652323	1643043	asphögstubbe i naturskog
C	Björnsundet	20060511	enstaka flyghål	6657854	1642225	asplåga i naturskog
C	Björnsundet	20060511	minst 3 flyghål	6657854	1642235	asphögstubbe i naturskog
C	Björnsundet	20060511	minst 2 flyghål	6657854	1642220	asphögstubbe i naturskog
C	Björnsundet	20060511	10-tal flyghål	6657855	1642231	asphögstubbe i naturskog
C	Björnsundet	20060511	minst 1 flyghål	6657856	1642232	asplåga i naturskog
C	Björnsundet	20060511	minst 1 flyghål	6657836	1642179	asplåga i naturskog
C	Utanför Björnsundet	20060511	gamla flyghål	6657397	1642073	asplåga i naturskog
C	utanför Björnsundet	20060511	gamla flyghål	6657395	1642071	asplåga i naturskog
C	utanför Björnsundet	20060511	gamla flyghål	6657395	1642080	asplåga i naturskog
C	utanför Björnsundet	20060511	gamla flyghål	6657394	1642079	asplåga i naturskog
C	utanför Björnsundet	20060511	gamla flyghål	6657392	1642082	asplåga i naturskog
C	utanför Harparbolund	20060515	10-tal flyghål	6641549	1622693	asphögstubbe i bergbrant
C	Kalmarnäs	20060516	enstaka flyghål	6603432	1593773	levande asp i naturskog
C	Kalmarnäs	20060516	minst 4 flyghål	6603411	1593874	asphögstubbe i naturskog
C	Kalmarnäs	20060516	minst 3 flyghål	6603424	1593855	asphögstubbe i naturskog
C	Kalmarnäs	20060516	minst 3 flyghål	6603588	1593593	asplåga i bergbrant
C	Untra	20060524	minst 3 flyghål	6703550	1584811	asplåga i naturskog
C	Båtfors/Djupströmmen	20060524	4 flyghål			asphögstubbe i svämskog
X/C	Bredforsen/Gässön	20060824	8 flyghål	6702650	1578000	asphögstubbe i svämskog
X/C	Bredforsen/Gässön	20060824	7 flyghål	6702648	1578000	asphögstubbe i svämskog
X/C	Bredforsen/Gässön	20060824	minst 7 flyghål	6702600	1578000	asphögstubbe i svämskog
AB	Vickelsjön	20060511	10-tal flyghål	6658434	1649264	asphögstubbe i naturskog
AB	Utanför Vickelsjön	20060511	enstaka flyghål	6658747	1648975	asphögstubbe i naturskog/hygge
AB	Utanför Vickelsjön	20060511	enstaka flyghål	6658805	1648975	asphögstubbe i naturskog/hygge
AB	Utanför Vickelsjön	20060511	enstaka flyghål	6658665	1649023	asphögstubbe i naturskog/hygge
U	Färnebofjärden/ Täljkniven	20060522	minst 4 flyghål			asphögstubbe i svämskog

En av de nya lokalerna för asp barkgnage som upptäcktes under basinventeringen 2006. Naturservatet Kalmarnäs vid Mälaren i Uppsala län. Foto Pär Eriksson

Strax norr om Natura 2000 området Vickelsjön i Stockholms län upptäcktes denna nya lokal för asp barkgnagare. Området föreslås att införlivas i N 2000 området för att säkerställa en gynnsam bevarandestatus för arten. Foto Pär Eriksson

Nyligen avverkad skog i anslutning till N 2000 området Untra. Avverkningen utfördes av Fortum år 2006. Foto Pär Eriksson

Författaren i aktion under fältarbete i Båtfors. Detta Natura 2000 område är det enda som bedöms ha en gynnsam bevarandestatus för cinnoberbagge i landet. Fota Anna Emanuelsson

Under år 2006 genomfördes en inventering av cinnoberbagge och aspbarkgnagare i utvalda Natura 2000 områden i Uppsala-, Stockholm, Gävleborg och Västmanlandslän. Båda arterna är upptagna i EU:s art- och habitatdirektiv och syftet med inventeringen var att kartlägga sällsynta och små populationer mer noggrant.

NATURVÅRD & FRILUFTSLIV

Box 26074, 750 26 Uppsala
info@upplandsstiftelsen.se
www.upplandsstiftelsen.se